

BASINDA İRKÇILIK-TURANCILIK DAVASI

Göktuğ İPEK*

Öz

20. yüzyıl dünya tarihi açısından oldukça önemli bir yüzyıl olmuştur. Bu yüzyılın olayları arasında ilk sırada dünya savaşları yer almaktadır. Bu çalışmanın da kapsamına giren II. Dünya Savaşı, sonuçları ve etkisi bakımından, birincisine kıyasla hem siyasi hem sosyolojik hem tarihi, kısacası her açıdan daha büyük tesirler bırakmıştır. Savaşın taraflarının savundukları ideolojiler bize bu yüzyıl ve özellikle II. Dünya Savaşı hakkında kısmen de olsa fikir vermektedir.

Temelde, bir yanda Komünizm'in, diğer yanda Faşizm'in –ve tabii İngiltere ile Amerika gibi demokratik ülkelerin- yer aldığı bu savaş düzeninde Türkiye ise tabiri caizse tam arada kalmıştır. Türkiye her ne kadar savaşa fiilen katılmasa da savaşın etkilerini yakından hissetmiştir. Bu etkilerden biri de kaçınılmaz bir şekilde siyaset arenasında olmuştur. Savaş esnasındaki karışık siyasi atmosfer içerisinde Sovyetleri destekleyenler olduğu gibi Nazi Almanya'sının savunucuları da olmuştur. Bu iki tarafın savunucuları arasındaki mücadele savaşın gidişatına göre dalgalı bir seyir izlemiştir.

Bu çalışmanın amacı, yukarıda kısaca belirtilen koşulların altında Türkiye'de yaşanan ve bu olağanüstü dönemin tezahürü denilebilecek bir olay olan İrkçılık-Turancılık Davası ile Türkiye'deki bu atmosfere ışık tutmaya çalışmaktır. Ve bu yapılmaya çalışılırken de temel kaynak olarak Türk basınından faydalanılmıştır. Böylece 1944-1945 yılında yaşanan bu davadan yola çıkılarak dış gelişmelerin gölgesi altında Türkiye'deki siyasal hayat incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, Milliyetçilik, Türkiye, İrkçılık-Turancılık Davası, Basın

THE CASE OF RACISM-TURANISM IN THE PRESS

Abstract

20th century world history has become a very important century. World wars are among the first in this century's events. In terms of its consequences and influence, World War II has left both political, sociological and historical, in short terms, more influential than the first. Ideologies defended by the sides of the war give us some idea about this century and especially about World War II.

Basically, Turkey is in the midst of this war, where one side of Communism, the other side of Fascism - and of course democratic countries like Britain and America - are involved. Although Turkey did not actually participate in the war, it felt the effects of the war very closely. One of these influences was inevitably in politics. In the mixed political atmosphere during the war, there were advocates of Nazi Germany as well as supporters of the Soviets. The struggle between the advocates of these two sides followed a fluctuating course according to the course of the war.

The aim of this study is to try to shed light on this atmosphere in Turkey with the Racism-Turanism Case, which is an event in Turkey that can be called the manifestation of this extraordinary period under the conditions briefly mentioned above. And while trying to do this, the Turkish press has benefited from it. Thus, the political life in Turkey was investigated under the shadow of foreign development by the way of this case who lived in 1944-1945.

Key Words: World War Two, Nationalism, Turkey, Case Of Racism-Turanism, Press

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, goktugpek@hotmail.com

1. Davaya Giden Yol

Türkiye her ne kadar II. Dünya Savaşı'na fiili olarak katılmasa da savaşın ekonomik, siyasal ve toplumsal etkilerini ciddi şekilde hissetmiş ve bunlardan etkilenmiştir. Bu süreçte dış politikada savaşın gidişatına göre takip edilen denge siyaseti ibreyi kimi zaman bir tarafa döndürürken kimi zaman diğer tarafa yöneltmiştir. Bu durum doğal olarak iç siyasete de yansımış, tek parti yönetiminin ülke içindeki politik taraflara yaklaşımını da etkilemiştir. Almanların Ruslara saldırması sonucu savaşın Naziler aleyhine dönmesi ve savaş kaybedeceklerinin anlaşılmasıyla iç siyasette oklar Türkçü-milliyetçi çevrelere yöneltmiştir.

Tüm bu gelişmelerden sonra Sabahattin Ali'nin kendisine “vatan haini” dediği için Nihal Atsız'a hakaret davası açması iç siyaseti iyice alevlendirmiş ve süreci hızlandırmıştır. Dava sırasında yapılan 3 Mayıs'taki gösteriler olayın salt bir hakaret davası olmadığını göstermektedir.¹ Metin Toker'in aktardığına göre, Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası Turancılık meselesi olarak bilinen meseleyi ortaya atmıştır. Basın önce olaydan bahsedememiş, ancak 16 Mayıs 1944'deki CHP grup toplantısındaki bir tebliğ olayı açığa çıkarmıştır. Tebliğe istinaden Hikmet Bayur'un iki tavrına Dışişleri Bakanı Numan Menemencioglu ve İçişleri Bakanı Hilmi Uran cevap vermiştir. Hilmi Uran'ın cevapladığı tavrında “Nihal Atsız'ın muhakemesindeki olaylar” söz konusu edilmiştir (Toker, 1990: 28).

18 Mayıs tarihinde yayınlanan ve gazetelere ertesi gün yansıyan ikinci bir resmi tebliğe göre, Sabahattin Ali-Nihal Atsız davasında Atsız lehine yapılan gösteriler nedeniyle gözaltına alınan bazı kişilerden ele geçirilen evrakın doğurduğu şüphe doğrultusunda Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkan, Zeki Velidi Togan ve Hasan Ferit Cansever'in İstanbul'daki evleri ile adı geçen kişilerin bazı arkadaşlarının evlerinde İstanbul Örfi İdare Komutanlığı tarafından arama yapılmıştır. Bu arama sonucunda elde edilen vesikaların incelenmesi üzerine ırkçılık ve Turancılık gayeleri güden, bu yolda son zamanlarda faaliyetlerini arttıran, bazı tertipler alan ve anlaşmalar imzalayan kişiler tespit edilmiştir (Tanin, 19 Mayıs 1944: 1-2). Bu kişilerin, rejimin ve vatandaşların milliyetçilik duygularına aykırı ilkeleri, bu ilkeleri gerçekleştirmek için gizli cemiyetleri, faaliyet programları, teşkilat ve propaganda organları ve hatta haberleşmelerini gizli tutmak için şifre ve parolaları olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, söz konusu kişilerin özellikle gençlerin vatansızlık ve milliyetçilik duygularını istismar ederek hedefleri doğrultusunda taraftar toplamaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Bu faaliyetlerin Teşkilat-ı Esasiye ve Türk Ceza Kanunu'na aykırı olduğu gerekçesiyle yetkili merciler kanunî takibat yapmak amacıyla olaya el koymuştur (Akşam, 19 Mayıs 1944: 1).

İrkçılık-Turancılık Davası'nın fitilini ateşleyen İnönü'nün 19 Mayıs'taki nutku olmuştur. İnönü, Gençlik ve Spor Bayramı vesilesiyle söylediği nutkunda ülkenin eğitim-öğretim işlerinden ve CHP'nin ilkelerinden bahsettikten sonra konuşmasına şöyle devam etmiştir (Akşam, 20 Mayıs 1944: 1-2):

¹ Sabahattin Ali ile Nihal Atsız arasındaki davanın basındaki yansıması hakkındaki ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. Göktuğ İpek, “Basında Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 55, Yıl: Mayıs-Haziran 2016, ss. 272-287.

“...Türk Milliyetçisiyiz, fakat memleketimizde ırkçılık prensibinin düşmanıyız... Turancılık fikri, yine son zamanların zararlı ve hastalıklı göstergesidir. Bu bakımdan Cumhuriyeti iyi anlamak lazımdır... Milli politikamız memleket dışında sergüzeşt aramak zihniyetinden tamamen uzaktır; asıl mühim olan da bunun bir zaruret politikası değil, bir anlayış ve bir inanış politikası olmasıdır... Turancılar, Türk Milletini, bütün komşularıyla onulmaz bir surette derhal düşman yapmak için birebir tulsımı bulmuşlardır. Bu kadar şuursuz ve vicdansız fesatçıların tezvirlere Türk Milletinin mukadderatını kaptırmamak için elbette Cumhuriyetin bütün tedbirlerini kullanacağız...”

...Şimdi vatandaşlarımdan iki suale cevap bulmalarını isteyeceğim: İrkçılar ve Turancılar gizli tertipler ve teşkillere başvurmuşlardır. Niçin? Kandaşları arasında gizli fesat tertiplerle fikirleri memlekette yürür mü? Hele, doğudan batıdan ülkeler, gizli Turan cemiyetile zaptolunur mu?... Şu halde yaldızlı fikirler perdesi altında doğrudan doğruya Cumhuriyetin, Büyük Millet Meclisinin mevcudiyeti aleyhinde teşebbüsler karşısında.

...Vatandaşlarıma ikinci suali soruyorum. Dünya olaylarının bugünkü durumunda Türkiye'nin ırkçı ve turancı olması lazım geldiğini iddia edenler, hangi millete faydalı, kimlerin maksadına yararlıdır?... Bu hareketlerden yalnız yabancılar faydalanabilirler. Fesatçılar, yabancılara bilerek mi hizmet ediyorlar? Yabancılar fesatçıları idare edecek kadar yakından münasebette midirler? Bunları hüküm olarak kestirmek bugün için mümkün değildir. Amma yabancıya hizmet kastı ve yabancının yakın ilişkisi hiçbir zaman meydana çıkmaya dahi hareketlerin, Türk Milletine, Türk Vatanına zararlı olması ve bunlardan yalnız yabancıların faydalanmış olması, söz götürmez bir hakikattir....”

Mustafa Müftüoğlu'nun belirttiğine göre Ankara'daki ilk tahkikat Hasan Âli Yücel, Falih Rıfkı Atay ve Nevzat Tandoğan'ın çalışmaları sonucunda ırkçılık-Turancılık amacıyla gizli cemiyet kurmak ve hükümeti devirmek temeline oturtulmuştur (Müftüoğlu, 1977: 62-63). Mahmut Goloğlu ise, milliyetçi yayınlara karşı önlem almak amacıyla Hasan Âli Yücel başkanlığındaki bir kurulun rapor hazırlayarak İçişleri Bakanlığı'na gönderdiğini, bakanlığın da İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı'na ilettiğini belirtmiştir. Söz konusu raporda ırkçı-Turancı olarak 47 kişinin adı yer almıştır (Goloğlu, 1974: 249). İnönü'nün 19 Mayıs nutkundan sonra soruşturmalar başlamış, tevkifatlar yapılmıştır (Mumcu, 1993: 75; Darendelioğlu, 1977: 129-130).²

İnönü'nün bu nutku basında da büyük yankı uyandırmıştır. Falih Rıfkı Atay, İnönü'nün nutku aracılığıyla ırkçılık-Turancılık meselesine irinli yara üzerinde basılan bir neşter gibi kesin ve açık bir dille sorunun üzerine doğru hamle yaptığını ifade etmiştir. Ayrıca, Turancılık ve ırkçılık denilen “sapıtkanların” kimler ve amaçlarının neler olduğu, ülkenin iç ve dış güvenliği ile hürriyetler üzerinde birer tehdit olduklarının anlatıldığını ilave etmiştir. Atay, söz konusu akımlara kapılanların bazılarının dış propagandalara araç olmuş olabileceğini, bazılarının ise olmayabileceğini, ancak katı olan şeyin ırkçılık ve Turancılık'ın Türkiye'nin çıkarlarına ters olduğunu belirtmiş, ardından eğer böyle olmasaydı gizli

² Orkun dergisinin 1950-1952 yılları arasındaki çeşitli sayılarında Türkçü camianın penceresinden, yapılan tutuklamaların seyri ve yaşananlar tefrika halinde aktarılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Yılmaz, 1944-1945 İrkçılık-Turancılık Davası Tefrikası, Umay Kitap, İstanbul, 2016.

cemiyetler kurup el altından tertiplerde bulunmayacaklarını yazmıştır. Suçlamaların yapıldığı kişilerin sadece meclisi ve CHP'yi ortadan kaldırmayı amaçlamadığını, aynı zamanda ırkçılık tasfiyesi yaparak ülkeyi iç savaş çıkarmak suretiyle II. Dünya Savaşı'na sokmayı amaçladıklarını iddia etmiştir. Son olarak da Milli Şef'in nutku ile kara bulutların dağıldığını ve aydınlık bir havadan ferah bir nefes almaya başladıklarını dile getirmiştir (Atay, 21 Mayıs 1944: 1, 3).

Dönemin bir diğer önemli gazetecisi ve aynı zamanda milletvekili olan Hüseyin Cahid Yalçın, ırkçılık ve Turancılık'ı Türkçülük ve milliyetçiliğin tahrif ve ifsad edilmiş hali olarak tanımlamıştır. Yalçın'a göre, İnönü bu konudan bahsettiğinde sözlerinin içinden derin bir hüznün ve üzüntünün ürpertileri taşımıştır. Kendisi yazısında, İnönü'yü dinlerken meselenin kökünün kazınacağına ve bu tarz girişimlere izin verilmeyeceğine dair olan inancını dile getirmiştir (Yalçın, 20 Mayıs 1944: 1).

Ahmet Emin Yalman, İnönü'nün nutku sonrasında kaleme aldığı yazısında ülkenin can damarı olan mekteplilerin rejim düşmanları ve gerilik taraftarlarınca zehirlenmek ve bilinçleri felce uğratılmak istendiğini, fakat gençlerin tuzağı görerek bu kişilerin maskelerini düşürdüğünü belirtmiştir. Yalman, İnönü'nün nutkuyla güzel bir çığırın canlandığını, bu çığırın inkılabın ideal ve berrak yolundan başka bir şey olmadığını sözlerine eklemiştir. Yaşanılan tehlikenin kendilerine pusulayı şaşırılmamayı, öz ile sözü bir tutmayı, olaylara eleştirel gözle bakmayı ve özgür tartışmayı öğretmesi gerektiğini ifade etmiştir (Yalman, 21 Mayıs 1944: 1, 3).

Yalman bir başka yazısında ülkenin ve rejimin büyük bir tehlike atlattığını, gafil avlanılmasına az kaldığını, geriliğin, taassubun ve bazı yabancı güçlerin ağına düşmekten kıl payı kurtulduklarını belirtmiştir. Sözlerinin kanıtı olarak da genişleyen araştırmalar ve elde edilen bilgileri göstermiştir. Yalman'a göre, bir takım kişiler bazı gizli emelleri doğrultusunda tertibat kurmuş, öğretmenleri ve gençleri zehirlemiş, okulları birer fesat yuvası haline getirmişlerdir. Ülkesini ve rejimi seven Türk vatandaşları kendi kendilerine bu kişilerin kimler olduğu, nereden güç ve ilham aldıkları, işleri nasıl bu noktaya kadar getirebildiklerine dair sorular sormaktadır. Yazar, suçlanan isimler ve ortaya çıkan görüntüden yola çıkarak işin içinde birden fazla emel ve türde insan olduğu sonucunu çıkarmıştır. Söz konusu isimler arasında Almanya'dan emir alan ve Alman ajanı gibi hareket eden kişiler olduğunu, bu kişilerin Alman propaganda silahını kullanarak Türkiye'de Bolşevizm tehlikesi olduğu izlenimi yaratmak suretiyle Rusya'ya karşı düşmanlık duygularını körüklemeyi amaçladıklarını öne sürmüştür. Yalman bu noktada, Rusya ile Türkiye'nin geçmişe dayanan derin dostluk bağları olduğunu ve Türkiye'nin her zaman Rusya'yı kolladığını belirtmiştir (Yalman, 20 Mayıs 1944: 1).

Yalman yazısının devamında, işin içinde yalnızca yabancı parmağı olmadığını, yetenekli olmalarına rağmen karakterden yoksun bazı kişilerin emek ve çaba harcamadan, ihtiraslarına kapılarak çeşitli mevkilere gelmek istediklerini ileri sürmüştür. Bunun için de ırkçı bir taassup yaratmaya ve böylece rakiplerini saf dışı bırakmaya çalıştıklarını, aristokratik bir tür sınıf olmak istediklerini, milletin dayanışmasını parçalamak için uğraştıklarını belirtmiştir. Tüm bu unsurların Almanya'dan denenen ve incelenen usullerle harekete geçtiğini ifade eden Yalman, masumların zehirlendiği, daha uyanık olanlara komünist ve solcu diye iftira atıldığı iddiasında bulunmuştur. Bu olayın bu kadar yayılmasının

sebeplerinden biri olarak bazı gazetelerin yanlış fikirde olmasını, dünyadaki olayları yanlış aktarmalarını, bazı dergilerin ırkçılığı sistemli olarak körüklemesini göstermiştir. Olayı bir hastalığa benzeten yazar, bu hastalığın bütün nedenlerinin araştırılması, buna yol açan bütün kaynakların temizlenmesi ve yarattığı kötü izlerin silinmesi gerektiğine dikkat çekmiştir (Yalman, 20 Mayıs 1944: 3).

İrkçılık-Turancılık mevzuu dış basında da yankı uyandırmıştır. Akşam gazetesinin İngiltere’de yayınlanan bir gazeteden aktardığına göre İnönü nutkunda Turancılık teşkilatının faaliyetlerini açığa çıkarmıştır. İngiliz gazetesine göre, bu fesatçı hareketin genellikle Nazilerin yardımı ve tahriki ile yapıldığına şüphe yoktur (Akşam, 25 Mayıs 1944: 2).

2. İddianamede Yer Alan İsimler ve Yönetilen Suçlamalar

Tarihler 7 Eylül’ü gösterdiğinde 23 kişi hakkında açılan İrkçılık-Turancılık Davası’nın ilk duruşması İstanbul Örfî İdare Mahkemesi’nde başlamıştır. Mahkeme heyeti; Başkan Tümgeneral Yusuf Yazgan, üyeler Birinci Sınıf Askeri Adli Hakim Osman Cevdet Erkut³ ve Süvari Albay Galib Kaan, Müddeiumumi (Savcı) Yüzbaşı Kazım Alöç’ten teşekkül etmiştir. İrkçılık ve Turancılık gayesiyle gizli cemiyet kurarak millet ve vatan aleyhinde hareket etmekle suçlanan tutuklu 23 sanık hakkında yapılan tahkikat sona ermiştir. 23 sanığa önce mahkemeye güvenip güvenmedikleri sorulmuş, sanıkların hepsi güvendiklerini belirtmiştir. Ardından sırasıyla kimlikleri tespit edilmiştir (Tanin, 8 Eylül 1944: 1, 3). Sanıkların kimlik tespitinden sonra savcı iddianamesini okumuştur.⁴ Ardından sanıklara iddianamenin kendilerine de verileceği belirtilerek avukat tutup tutmayacakları sorulmuştur. Sanıklardan dokuzunun avukat tutacağını söylemesi üzerine duruşma 11 Eylül Pazartesi saat 10.00’a ertelenmiştir (Ulus, 8 Eylül 1944: 1).

Savcının 32 sayfalık iddianamesinde, Teşkilât-ı Esasîye Kanunu’nun ana vasıflarını ihlâl matuf ırkçılık-Turancılık amacıyla gizli cemiyet kurarak faaliyet gösterdikleri öne sürülen söz konusu kişiler hakkında Örfî İdare Komutanlığı’nın yaptığı tahkikat neticesinde bu kişilerin rejime ve vatandaşların gerçek milliyetçilik duygularına aykırı ilkeleri olduğu saptanmıştır. 18 Mayıs tarihli resmi tebliğde belirtildiği gibi bu ilkeleri gerçekleştirmek için gizli cemiyetleri, faaliyet programları, teşkilat ve propaganda araçları, haberleşmelerini gizli tutmak için şifre ve parolaları olduğu iddiaları son tahkikat kararında da yer almıştır. Ayrıca, söz konusu gizli cemiyetleri kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak isteyen yabancı güçlerin devreye girerek içte beliren ihanet hareketlerine dışarıdan da etki edildiği ileri sürülmüştür (Son Telgraf, 8 Eylül 1944: 3; Vakit, 8 Eylül 1944: 3). Burada yabancı güçlerden kastedilen Almanya’dır. Hükümeti devirmek için cemiyet kurmak, TBMM’nin ve hükümetin manevi şahsiyetini aşağılama, milli çıkarlara karşı hareket etmek, Teşkilât-ı Esasîye Kanunu ile belirlenmiş devletin ana vasıflarına muhalif millî duyguları sarsmak ve zayıflatmak amacıyla propaganda yapmakla suçlanan isimler şunlardır (Yeni Sabah, 8 Eylül 1944: 3; Vatan, 8 Eylül 1944: 2):

³ “İrkçılık ve Turancılık”, *Ulus*, 8 Eylül 1944, s. 1’de mahkeme heyeti üyelerinden hakim Osman Cevdet’in soyadı Erkoç olarak yazılmıştır. Ancak diğer gazetelerde Erkut olarak geçmektedir. Muhtemelen bir yazım hatası söz konusu olmuştur.

⁴ *Ulus* gazetesine göre iddianamenin okunması yaklaşık 1,5 saat, *Tanin* gazetesine göre 2,5 saat sürmüştür.

Cihat Savaşfer (Yüksek Mühendis Mektebi 4. Sınıf Talebesi), Muzaffer Eriş (Yüksek Mühendis Mektebi 4. Sınıf Talebesi), Nurullah Barıman (Yedek Asteğmen), Zeki Velîdi Togan (İstanbul Üniversitesi Tarih Profesörü), Cebbar Şener (Adana Adliyesi Hakim Adayı), Cemal Oğuz Öcal (Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Pedagoji Talebesi), Nihal Atsız (Lise Öğretmeni), Sait Bilgiç (Ankara Adliyesi Hakim Adayı), Necdet Sançar (Balıkesir Lisesi Edebiyat Öğretmeni), Alparslan Türkeş (Piyade Üsteğmen), Fethi Tevetoğlu (Doktor Üsteğmen), Fazıl Hisarcıklı (Yedek Asteğmen), Orhan Şaik Gökyay (Ankara Konservatuar Direktörlüğü'nden Vekâlet Emrinde), Zeki Özgür (Yedek Asteğmen), Yusuf Kadıgil (İşsiz), Fehiman Altan (Yüksek Mühendis Mektebi 4. Sınıf Talebesi), Hamza Sadi Özbek (Aydın Maliye Tahsil Şefi), Reha Oğuz Türkkan (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Doktora Talebesi), Hikmet Tanyu (Dahiliye Vekâleti Evrak Kalemi Memuru), İsmet Tümtürk (İstanbul Belediyesi Denetçisi), Hüseyin Namık Orkun (Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü Tarih Öğretmeni), Hasan Ferit Cansever (Yedek Doktor Yüzbaşı), Saim Bayrak (Temyiz Mahkemesi Evrak Memuru).

Zeki Velidi Togan

İddianamede ilk olarak Zeki Velidi Togan'dan bahsedilmiştir. Verilen bilgiye göre, Togan 1927'de Türkiye'ye gelmiş ve İstanbul Üniversitesi tarih profesörlüğüne atanmışsa da şüpheli hareketlerde bulunduğu için 1932'de ülkeden çıkartılmıştır. 1938'de tekrar Türkiye'ye gelmiş ve aynı görevine dönmüştür. İddianamede Togan'ın 1916 yılından itibaren bazı siyasi faaliyetlerde bulunduğuna değinilmiş, ardından Türkiye'deki faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Togan, II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bir taraftan Türkistan'ın milli birliği için çalışırken diğer taraftan fesat ve nifak dolu fikirleri uygun gördüğü çevrelerle paylamıştır. Bu yolda öncelikle ırkçılık ve Turancılık konusunda telkinlerde bulunarak Reha Oğuz Türkkan ve arkadaşlarıyla temasa geçmiş ve Kitapseverler Kurumu'nda yer almıştır. Ayrıca Bozkurt mecmuasında da yazıları çıkan Togan'ın, hem evinde yaptığı gizli toplantılardan hem dava dosyasında yer alan 20 Eylül 1940 tarihli Reha Oğuz Türkkan'a gönderdiği mektuptan hem de diğer sanıkların ifadelerinden Türkiye'yi fesada sürükleyen bir ırk hareketi yaratmaya çalıştığı ve gençliğe ırkçılık aşıladığı anlaşılmıştır. Hatta taraftarlarını Atatürkçü görünmekten alıkoymayı dahi denediği belirtilmiştir (Son Telgraf, 8 Eylül 1944: 3; Vakit, 8 Eylül 1944: 3). 1941 yılında Almanların Sovyetlere saldırmasıyla ise "ihtirastan şuurunu kaybetmiştir". Almanya'da faaliyette bulunmak için Ankara'ya giderek izin almaya çalışmışsa da buna müsaade edilmemiştir. Temmuz ayında Almanya'da bulunan Nuriiman Karadağlı ve Ahmet Karadağlı ile görüşerek Türk hükümetinin Almanya ile birleşip Rusya'ya taarruza geçmediği ve büyük Türk birliğinin kurmasına hizmet edecek tarihi fırsatı kaçırdığı gerekçesiyle hükümeti devirmek için gizli bir cemiyet kurmaya karar vermiştir. Nuriiman Karadağlı'nın Taksim'deki evinde Zeki Velidi Togan'ın başkanlığında Reha Oğuz Türkkan, Cihat Savaşfer, Nurullah Barıman, Heybetullah⁵, Ahmet Karadağlı ve Nuriiman Karadağlı bir toplantı yapmıştır. Bu toplantıda hükümeti devirmek için ölünceye kadar çalışacaklarına dair Türk bayrağı, Türkistan bayrağı, Kuran ve silah üzerine yemin etmişlerdir. Bu gizli cemiyetin ilk faaliyeti olarak Almanya'daki Türkistanlı esirleri faaliyetlerinden haberdar etmek ve teşkilatlandırmak amacıyla İstanbul'da Türkistanlılara Yardım Cemiyeti isminde bir cemiyet kurmaya karar vermişlerdir (Cumhuriyet, 8 Eylül 1944: 2).

⁵ Bu kişi Heybetullah İdil'dir.

Cihat Savaşer'in soruşturma ifadesinde verdiği bilgilere göre söz konusu toplantıda ettiği yemin, esir Türk ülkelerinin kurtarılarak Türkiye ile birleştirilmek suretiyle büyük Türk Devleti vücuda getirmek için kanı, canı ve namusu pahasına çalışacağı ve eğer bu teşkilata ve yemine ihanet ederse teşkilat tarafından öldürüleceğini kabul etmesini içermekte idi. Cemiyetin saptanan gayeleri ise şunlardır (Tasviri Efkâr, 8 Eylül 1944: 3):

- Cemiyet, Türkiye'nin Rusya'dan çekinmesi sebebiyle faaliyetlerine müsaade edilmeyeceği için gizli çalışacaktır.
- Türk hükümeti iyi bir idare sergilememektedir ve tarihin büyük fırsatlarını kaçırmaktadır. Almanya'nın zaferi olumlu bir şekil alınca derhal bir ayaklanma ile hükümet devrilecektir.
- Cemiyete daima üye toplanacaktır.
- Zeki Velidi Togan gerektiğinde Almanya'daki teşkilatlarla iletişime geçecek ve esirleri örgütlemek için Almanya'ya gidecektir.

Yine sanıklardan Nurullah Barıman ifadesinde, 1941 yılının yazında Zeki Velidi'nin başkanlığı altında Türk birliğini sağlayacak gizli bir cemiyet kurduklarını, kendilerine Türkistan pilavı ikram edildiğini, Zeki Velidi'nin Almanya'daki esirlerin kendilerine uygun bir şekilde teşkilatlandırılacağını ve bunun için bazı tanıdıkların çalışmalar yaptığını, Türkiye'nin savaşa girmesinin gerekli ve doğru olduğunu söylediğini aktarmıştır (Ulus, 8 Eylül 1944: 4).

Nihal Atsız

İddianamede ikinci olarak Nihal Atsız'dan bahsedilmiştir. Atsız iddianamede “menfi ruhlu biri” olarak gösterilmiş, ifadesinde ırkçılık ve Turancılık idaresinin kurulmasını istediğini ve bunun için çalıştığını belirtmiştir. Ona göre ırkçılık, Türk ırkının Türkiye'de hakim olmasıdır. Çerkes, Arap, Boşnak, Arnavut gibi ırklarla karışmış olanları Türk olarak görmediği ifade edilen Atsız, Türk olmayanların derhal Türkiye'den atılması ve ırkına mensup olduğu ülkelere gönderilmesi gerektiğini öne sürmüştür. Turancılıkla ilgili olarak ise, Turan'daki Türklerin Türkiye ile birleşerek büyük bir Türk birliği kurulmasını zaruriyet olarak görmüştür. Turanı Türk ırkının beşiği olarak gören Atsız, ifadesinde bu ülküyü öğrencilerinden başlayarak her vasıta ile herkese yaymaya çalıştığını, yaptığı yayınların da sadece bu amaç için olduğunu sözlerine eklemiştir (Yeni Sabah, 8 Eylül 1944: 3). Alparslan Türkeş ifadesinde Nihal Atsız'ın kendisine daima ırkçı ve Turancı telkinlerde bulunduğunu, kendisinin de onunla aynı fikirde olduğunu söylemiştir. Harp okulu öğrencilerinden Ali Bayrakçı ise, Nihal Atsız'ın Türk soyundan olanların Türkiye'de kalması, hükümet ve idare mekanizmasının sadece Türk soyundan gelenlere verilmesi gerektiğini, Turan'ın ülküleri olduğunu, Türk şehitlerinin ruhlarının Tanrı Dağı'nda buluşacağını söylediğini ifade etmiştir. Diğer sanıklardan Fethi Tevetoğlu da, Atsız'ın Turan'daki Türklerin birleşmesini zaruri gördüğünü, büyük bir Türk milleti vücuda getirilmesi gerektiğine inandığını belirtmiştir. İddianamede, Atsız'ın orduya da nüfuz etmeye çalıştığı, Atatürk'e karşı saygısızlıklarının dava dosyasında yer aldığı, TBMM'yi seçimle toplanmamış, tayin ile bir araya gelmiş bir meclis olarak gördüğü üzerinde durulmuştur. Atsız'ın eşine hitaben yazdığı vasiyetnamesindeki Cumhuriyet rejimi için rahatını bozmayacağını, çocuğunu okulda yapılan Cumhuriyet propagandasından koruması ve ona Cumhuriyetin pespayelik olduğunu öğretmesi

yönündeki sözleri de suç unsuru olarak dava iddianamesine girmiştir (Akşam, 10 Eylül 1944: 4).

Nejdet Sançar

Nihal Atsız'ın kardeşi olan Nejdet Sançar iddianameye göre her konuda adeta Atsız'ın sağ koludur. Sançar ifadesinde, ırkçı ve Turancı olduğunu, fikirlerini yeri geldiğinde arkadaşlarına, tanıdıklarına ve talebelerine anlattığını belirtmiştir. Savcı, Balıkesir Lisesi leyli talebelerinden bazılarının hal tercüme fişleri, eski talebelerden bazılarının mektupları ve daha birçok okunamayan imzalı mektupların Sançar'ın talebelerine ırkçılık ve Turancılık propagandası yaptığının kanıtı olduğunu iddia etmiştir (Vakit, 9 Eylül 1944: 2).

Orhan Şaik Gökyay

Orhan Şaik Gökyay, ırkçılık ve Turancılığın esaslı, fakat gayet gizli hareket eden elemanlarından birisi olarak gösterilmiştir. Devlet konservatuarında işe başladıktan sonra Nihal Atsız'ın Ankara'daki ajanı olduğu öne sürülmüştür. İddianamede, Gökyay'ın Orhun mecmuasında çıkan yazıları kontrol etmek suretiyle ve manidar mektuplarıyla yapılacak propagandayı sevk ve idare ettiği ifade edilmiştir. Nihal Atsız'ı evinde misafir ederek ona ırkçı fikirler telkin ettiği ve etki altına aldığı ifade edilmiştir. Söz konusu mektuplardan 23 Nisan 1944 tarihli olanı örnek olarak iddianamede yer almıştır. Gökyay bu mektupta Nihal Atsız'a şunları yazmıştır:

“Sen altın yumurtlayan tavuğun bütün yumurtalarını almak için onu kesen insana benziyorsun. Onu bu şekilde elden kaçırmak ülkeye zarar olmuyor mu? Her taraftan teşvikler görüyorsun, beğeniliyorsan bunların yarısı kendi siyasi ihtiraslarına senden bir fayda bulduklarındandır. Bugün inandıkların ve mecmuada yer verdiklerinin arasında kaç tane Reha Oğuz çıkacağını tahmin edemezsin! Sen önde bir bayrak taşıyorsun. Civarına biriken seyircileri arkandan geliyorlar sanıyorsun. Bunların yaridan çoğu külah peşindedir. Şimdi Orhun'dan mahrum olmakla fikirleri yayacak vasıtayı kaybetmiş oluyorsun.” (Akşam, 11 Eylül 1944: 2).

Fethi Tevetoğlu

Fethi Tevetoğlu'nun, Nihal Atsız'ın dergilerine gönderdiği şiirler ikilinin arasındaki ilk temasları başlatmış ve aralarında sıkı bir ilişki meydana gelmiştir. İddianameye göre, Tevetoğlu Samsun'da eşini sahibi olarak gösterdiği bir dergi çıkarmaya başlamış ve bu dergide Atsız gibi ırkçılık ve Turancılık telkin etmeye başlamıştır. 1943 yılında Kopuz mecmuasının imtiyazını almış, burada yayınlanması için hazırladığı fakat mecmua kapatıldığı için yayınlamadığı “Büyük Atsız kimdir?” isimli makalesi dava dosyasına eklenmiştir. Tevetoğlu Atsız'ın esaslı elemanlarından biri olarak lanse edilmiş, bunun kanıtı olarak ise Atsız'ın yazdığı mektuplar ve soruşturma ifadeleri gösterilmiştir. Atsız ifadesinde, Tevetoğlu'nun asker olduğu için çevresindeki genç subaylara ve Harbiye'deki stajyerlere etki etmeye çalıştığını belirtmiştir. Ayrıca kendisiyle aynı fikirleri paylaştıklarını eklemiştir (Vakit, 9 Eylül 1944: 2).

Alparslan Türkeş

Savcı, Alparslan Türkeş'in Atsız'ın pençesine düştüğünü ve askeri camianın temiz havasını bulandırmaya çalıştığını, kendisinin Atsız'ı gölgeden bırakacak derecede ırkçı ve Turancı olduğunu belirtmiştir. Türkeş soruşturma ifadesinde, Türkiye'de sadece Türk soyundan gelenlerin yaşaması ve özellikle devlet kademelerinde kesinlikle "karışık" ırklar bulunmaması gerektiğini, şayet ülkede karışıklık çıkarsa sayı bakımından az olacaklarından Asya'daki Türklerle birleşilmesinin zorunluluk olduğunu ifade etmiştir. Savcı, Türkeş'in Atsız'a yazdığı ve dava dosyasında yer alan 4 Nisan 1944 tarihli mektubunda "*Milletin içinde bulunduğu tehlikelerden kurtulması mümkündür. Atsızın kılıcından keskin olan kalemi bu işi her halde muvaffakiyetlendirecektir. Kalem kifayet etmezse o zaman işi silahlara bırakacağız. Türkçülük yolunda ruhumuz, yüreğimiz, kılıçlarımız seninle beraberdir. Ebedi Türk milleti mesut ve şerefli günlere kavuşacak, bütün Türkler bir devlet halinde bir bayrak altında toplanacaktır.*" sözlerini Atsız'ı isyana teşvik eden, ırkçı ve Turancı fikirler olarak değerlendirmiştir. Atsız ifadesinde Türkeş'i Harp Okulu'nda iken tanıdığını, ona ırkçılık ve Turancılık hakkındaki görüşlerini söylediğini, Türkeş'in de onun bütün sözlerine katıldığını ve tamamen ırkçı ve Turancı olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kendisine hükümetle alakalı tehlikeli mektuplar yazdığını, bu mektuplarda fikirlerini arkadaşları arasında yaydığını aktarmıştır (Son Posta, 16 Eylül 1944: 7).⁶

Fazıl Hisarcıklı

İddianameye göre, Fazıl Hisarcıklı Orman Fakültesi'ni bitirdikten sonra girdiği ordunun tertemiz havasını ırkçı, Turancı ve menfi düşüncelerle bulandırmaya çalışmıştır. 1942 yılında Nihal Atsız ile tanışmış, kısa sürede Atsız'a bağlanmış ve başlangıçta mecmualara abone bularak ve propaganda yaparak olumsuz hareketlerin esaslı elamanlarından olmuştur. Hisarcıklı, yedek subay okulunda Zeki Özgür ve hafta tatillerinde Cemal Oğuz Öcal ile bir araya gelerek amaçlarını gerçekleştirmek için iş bölümü yapmak suretiyle teşkilatlı ve planlı çalışmak konusunda onları ikna etmiştir. Buna ilave olarak, Nihal Atsız ve Reha Oğuz Türkkkan'ın tekrar bir araya gelmesini sağlayarak tek bir cephe halinde faaliyette bulunulmasında etkili rol oynamıştır. Bunu takiben 1944 yılı Nisan ayı başlarında Ankara gençlerini harekete geçirmek için başkente giden Reha Oğuz Türkkkan'ın Kadastro Mektebi'ndeki toplantısına katılmış ve Nihal Atsız lehine yapılacak işlerde aktif rol oynamıştır. Ayrıca, on arkadaşına daha imzalattığı 11 Nisan 1944 tarihli bir mektupta "...Güz aylarında toplanan kurultayların engin heyecanını ruhlarımızda yaşatıyoruz." cümlesi savcı tarafından gizli toplantılar düzenledikleri ve buna kurultay adını verdikleri şeklinde yorumlanmıştır. Yine Atsız, Cemal Oğuz Öcal ve Zeki Özgür'ün ifadelerinden Hisarcıklı'nın ırkçı ve Turancı olduğu sonucu çıkarılmıştır (Cumhuriyet, 10 Eylül 1944: 4).

⁶ Savcı Kazım Alöç, davadan yıllar sonra tefrika ettiği anılarında 21 Temmuz 1944'te Türkeş'in kendisine bir mektup yolladığından bahsetmiştir. Alöç, örfi idarenin altı aylık süresi dolmadan tahkikatın bitmesi gerektiğini belirterek tahkikatın gece gündüz devam ettiği ve derinleştirildiği günlerde Türkeş'ten "Çok sayın Yüzbaşım" diye başlayan bir mektup aldığını öne sürmüştür. Türkeş, milli duygularının getirdiği heyecanla, düşünmeden ve aklına gelmeyecek anlamlara gelen şeyler yazdığını sorgulamadan sonra fark ettiğini belirtmiştir. Yazdıklarını, edebî ve parlak cümleler kurmak için kaleme aldığını, 38 gündür tarif edilemez bir üzüntü duyduğunu, vatanını, Cumhuriyeti ve İstiklâl Harbi'nin gerçekleştirenleri çok sevdiğini söyleyerek affedilmesini istemiştir. Alöç, Türkeş'in edebî ve parlak cümleler yazmış olmaktan kastettiğinin Nihal Atsız'a yazdığı mektuplar olduğunu, bu mektuplarda Türkeş'in ordunun tasfiyesini ve hakiki Türk olmayanların askerlikten atılmasını istediğini ifade etmiştir. Bkz. Kazım Alöç, "Ordu'da Tasfiye Fikrini Ortaya İlk Defa Alparslan Türkeş Attı", *Yeni Gazete*, 1 Mayıs 1967, s. 5.

Reha Oğuz Türkkan

İddianameye göre, Reha Oğuz Türkkan daha Ankara Gazi Lisesi 10. sınıfında iken sınıf arkadaşlarına ırkçılık ve Turancılık propagandası yapmaya başlamıştır. Burada, Turan'daki Türkler ile Türkiye'yi birleştirmek, sadece Türk ırkından oluşan büyük bir devlet kurmak ve Türk ırkından olmayanların elindeki hükümeti devirerek yönetime geçmek amacıyla sınıf arkadaşlarından Cihat Savaşfer, Hikmet Tanyu, Ceyhun Kansu ve Bülent ile anlaşarak Gürem adından bir gizli cemiyet kurmuşlardır. 1938 yılında liseyi bitirmelerinden sonra Ergenekon mecmuasını çıkarmaya başlamışlar, Hüseyin Namık Orkun ve Nihal Atsız'a giderek Atatürk ve rejime muhalif bir kişinin idaresindeki ırkçı ve Turancı bir gizli cemiyetin üyesi olduklarını söylemişler, ikiliye bu gizli cemiyetlerine katılmaları teklifinde bulunmuşlardır. Ancak Atsız, liderliği kaptırmak istemediği için bu teklifi reddetmiştir. Hüseyin Namık Orkun ise mecmualarına daima yazı vereceğini söylemiş ve bir talebesini Türkkan ile tanışması ve cemiyete üye olması konusunda yönlendirmiştir. Ancak söz konusu talebe Ziya Özkaynak Türkkan'ın kendisine şunları söylediği öne sürmüştür:

“İrkçı ve turancı bir hükümet kurmak lazımdır, bu günkü hükümet hiçbir şey başaramıyor. Biz hükümeti ele almak için gizli bir teşkilat kurduk. Atatürke muhalif bir doktorun idaresindeyiz. Bir çok subaylar cemiyetimize dahildir. Muhafız alayı ve Sarıklı subaylarını elde ederek bu kuvvetlerle merkezden ani bir darbeyi hükümet yapacağız. Ecnebi bir hükümetle daima temastayız. Bize silahla yardım edecek. Doğru Büyük Millet Meclisine girerek evvelâ mebusları tevkif edip iktidarı alacağız. İşte benim ihtilal için Almanyadan getirdiğim zehirli gaz atan tabancam, sen de gizli cemiyetimize gir.” (Ulus, 12 Eylül 1944: 3).

Reha Oğuz Türkkan'a iddianamede geniş yer ayrıldığı görülmektedir. Nitekim iddianamede Türkkan'ın kurduğu belirtilen Kitapseverler Kurumu'ndan da bahsedilmiştir. Türkkan, 1939 yılında tanınmış kişilerin iyi niyetini suistimal ederek onların himayesinde ve nüfuzunda merkezi Ankara'da olan Kitapseverler Kurumu isminde bir cemiyet kurmuştur. Bu cemiyet görünürde kültürel amaçlarla kurulmuştur. Ancak Türkkan soruşturma ifadesinde Kitapseverler Kurumu'nu ırkçılık ve Turancılık propagandası yapmak ve Gürem amaçlarına uygun zemin hazırlamak için kurduğunu ve bu yolda neşriyata başladığını ifade etmiştir. Konuyla ilgili Nurullah Barıman ifadesinde Kitapseverler Kurumu'nun ırkçılık ve Turancılık propagandası yaptığını söylemiş, İsmet Tümtürk ise Nurullah Barıman ve Türkkan ile gizli bazı konuları görüşmek için Nutuk'un yeni harflerle basılmış halinden bir şifre oluşturmuş ve bu şekilde haberleşmişlerdir. Hikmet Tanyu ve Hamza Sadi Özbek de bunu teyit etmiştir. Ayrıca iddianamede Gürem Cemiyeti'nin mührünün CHP'nin altı okuna gönderme yapılarak üç ok ve bir yaydan oluştuğu bilgisi verilmiştir (Son Telgraf, 9 Eylül 1944: 4).

Türkkan, Kitapseverler Kurumu 1940 yılında Halkevleri ile birleştirilince yalnız ve gizli olarak faaliyetlerini sürdürmeye karar vermiştir. Böylece 1941 yılında Bozkurt mecmuasını tekrar çıkartarak bu mecmua altında Nurullah Barıman, Hikmet Tanyu, Hamza Sadi Özbek ve Cihat Savaşfer ile tekrar toplanarak gizli cemiyetlerinin teşkilatını tesis etmişlerdir. Türkkan'ın ifadesinde verdiği bilgiye göre bu gizli cemiyet propagandalar ile genişlemiş, cemiyete Muzaffer Eriş, Fehiman Altan, Yusuf Kadıgil, Zeki Özgür de dahil olmuştur. Cihat Savaşfer'in ifadesinde belirttiğine göre kurdukları Gürem Cemiyeti'nin amaçları; Turan'daki Türkleri kurtarıp Türkiye ile birleştirerek büyük bir Türk devleti kurmak, bu devleti yönetecek saf Türk ırkından bir hükümet getirmek, bu fikirlere katılmayan

bugünkü hükümeti süratli ve ani bir şekilde kan dökmeden bir darbe ile devirmektir. Hatta kurulacak bu yeni devlette gençlere çizmeli ve külotlu özel bir kıyafet giydirmeyi dahi kararlaştırmışlardır (Vatan, 8 Eylül 1944: 5).

Hüseyin Namık Orkun

Hüseyin Namık Orkun iddianameye Ziya Özkaynak, Cemal Oğuz Öcal ve Reha Oğuz Türkkan'a her fırsatta aynı fikirleri telkin etmek ve Türkkan ile Atsız arasındaki kişisel anlaşmazlığı ortadan kaldırmak gibi faaliyetlerle girmiştir. Soruşturmada gizli cemiyetle ilgisinin bulunmadığını belirtmiş, ancak savcıya göre Atsız'a yazdığı 21 Nisan 1943 tarihli mektupta, Türkkan'ın kendisini çıkardığı broşürden dolayı mahkemeye vermekle tehdit ettiğini, eğer böyle bir şey yaparsa mahkemede gizli cemiyeti bütün ayrıntısıyla ortaya döküp rezil edeceğini söylemesi ırkçı ve Turacı hareketle yakından alakası olduğunu ve bu hareketi arka plandan idare ettiğini göstermektedir (Tasviri Efkâr, 8 Eylül 1944: 5).

Hasan Ferit Cansever

İfadesinde yer alan bilgiye göre Hasan Ferit Cansever daha Tıbbiye'de talebe iken uzun süre Türk Ocakları'nın genel sekreterliğini yapmıştır. Sıkı ilişkiler içinde olduğu Zeki Velidi'nin savaş dönemindeki siyasi ihtiraslarından etkilenerek onunla birlikte Türk Yurdu mecmuasını çıkarmaya başlamış, olaylar amaçlarına engel olacak şekilde gelişince yayını durdurmuşlardır. Dava sebebiyle yapılan arama sonucunda Cansever'in üzerinde Zeki Velidi'den aldığını belirttiği "Tutsak Türk il ve uluslarının temsil komitesi", "Tutsak Türk illeri birliği, dilekler" isimlerini taşıyan vesikalar çıkmıştır. Bu vesikalar Cansever'in Zeki Velidi'nin faaliyetlerine ilgisiz kalmadığını düşündürmüştür. Cansever, ülkedeki her yeniliği masonluğa bağlayan biridir. Çok atak kişiler olduklarını düşündüğü Atsız ve Türkkan'a itidal çağrısı yapmıştır (Akşam, 14 Eylül 1944: 4).

Liderliği paylaşamadıkları belirtilen Atsız ve Türkkan birbirlerine ırkî suçlamalarda bulunduğu sırada Zeki Velidi, Hasan Ferit ve Hüseyin Namık'ın bu iki grubu birleştirerek kendilerini bir güç olarak göstermek istedikleri öne sürülmüştür. Zeki Velidi, Reha Oğuz Türkkan'a yazdığı 10 Ocak 1943 tarihli mektupta düşmanın eline koz verdiğini, Türkçülerle değil düşmanlarla uğraşmasını salık vermiş, düşman olarak da Pertev Naili Boratav'ı ve Adnan Cemgil'i göstermiştir. Hüseyin Namık ise Atsız'a yazdığı 3 Şubat 1943 tarihli mektupta Reha Oğuz Türkkan'a cevap vermesini istemediğini, bu tartışmaların iyi etki yaratmadığını belirtmiştir. Taraflar 7 Mart 1944'te Zeki Velidi'nin Beyazıt'taki evine toplanmış, gizli yapılan bu toplantıda varılan anlaşmanın metni ve hepsini beraber gösteren bir fotoğraf tespit edilmiştir.

Saim Bayrak

İddianamede yer verilen son isim olan Saim Bayrak'ın Sabahattin Ali-Nihal Atsız davası sırasında meydana gelen gösteriden sonra Samanpazarı'ndaki bir meyhaneye giderek bazı gençlere gösterideki gençleri polislerin yakaladığını, bir genci de vurduğunu, ayın dokuzundaki duruşmada 200 kişi ile beraber isyan çıkaracağını söylediği, ayrıca cumhurbaşkanına hakaret ettiği öne sürülmüştür (Vakit, 10 Eylül 1944: 5).

Savcı, kökleri derin tarihi varlığına dayanan ve siyasi bir birlik teşkil eden millet üzerinde hiçbir esasa dayanmayan ırkçılık fikrinin uygulanmaya çalışılmasını gerçekte millete nifak tohumu yaymak olduğunu öne sürmüştür. Sanıkları, ülkeye hizmetleri ve liyakatleriyle değer katan kişileri lekelemekle, kendi aralarında sorun olduğu zaman dahi birbirlerine ırkî isnatlar yapmakla ve faşist taklitçilerden başka bir şey olmamakla suçlamıştır. Ayrıca sanıkların ırkçılık ve Turancılık vasıtasıyla çevrelerine görgüsüz, tecrübesiz ve heyecanlı gençleri toplamayı, taraftarlarını arttırarak hükümeti devirmek suretiyle iktidara gelmeyi amaçladıklarını belirterek millî ve vatanî ihanetlerinin sabit olduğu gerekçesiyle cezalandırılmasını istemiştir (Yeni Sabah, 9 Eylül 1944: 4).

3. Duruşmalar ve Karar

7 Eylül'de başlayan davanın ikinci duruşması 11 Eylül sabahı yapılmış, bu duruşmada sanıkların sorgulamaları yapılmaya başlanmıştır (Son Posta, 11 Eylül 1944: 3). Nihal Atsız avukatı olarak Ömer Cemil'i, Reha Oğuz Türkkkan ise Sami Yener'i tutmuştur (Vakit, 12 Eylül 1944: 4).⁷ Hakim, avukat tutan ya da tutacak sanıklardan bazılarının dilekçelerini okuyup vekâletnameleri incelemiştir. Sanıklardan üçü avukat tutmaktan vazgeçtiklerini, diğerleri de tutmak üzere olduklarını bildirmiştir (Vatan, 12 Eylül 1944: 1).

Davanın ilk günlerinde *Vatan* gazetesinde çıkan ve Ahmet Emin Yalman'ın kaleme alınan makalede, mevcut Türk rejiminin belki uygulamada eksiklikleri veya ıslaha muhtaç tarafları bulunduğu, bunları belirleyip eleştirmenin, ideal seviyeye yaklaşmayı istemenin rejimi sevmek ve korumak şartıyla her Türk vatandaşının hakkı ve hatta vazifesi olduğun belirtilmiştir. Yalman bunun nedeni olarak, söz konusu rejimin ülkeyi kurtarmasını, geliştirmesini, dünya gözünde Türkler hakkındaki yanlış fikirleri yıkarak itibar kazandırmasını, prensiplerinin akla ve insanlığın ileri görüşlerine uygun olmasını öne sürmüştür. Ona göre, Türk vatandaşları rejimin değeri üzerinde her gün uzun uzadıya durmaya gerek duymamakta, daha ziyade ideale ve prensibe oranla mevcut aykırı taraflar akıllarında yer etmektedir. Fakat rejim iç ve dıştan tehlikeye maruz kalınca işin rengi değişmektedir. O noktada şuurlu ve uyanık Türk vatandaşları en değerli varlıklarının tehdit altında olduğunu fark eder ve rejimi korumak için bütün vatandaşlar tek bir milli cephe halini alır.

Yalman, Türk rejiminin geçirdiği ciddi tehlikenin derecesini anlamak için Almanya ve İtalya'nın akıbetini hatırlamanın yeterli olacağını ifade etmiştir. Ona göre, Almanya'da onbaşılıktan terhis edilmiş, işsiz bir bina nakkaşı bir süre Münih birahanelerinde süründükten sonra anarşiden, gafletten ve fırsatlardan yararlanarak iktidara gelmiş ve sadece kendi ülkesini değil, dünyayı da felakete sürüklemiştir. Keza İtalya'da da hırslı bir köy mektebi hocası anarşi yaratmış, karışıklıktan istifade etmiş, sokak gösteriyle iktidara gelerek kendi milletinin ve bütün dünyanın başına bela olmuştur. Yalman, Türkiye'nin yaşadığı tehlikenin söz konusu iki ülkeden daha büyük olduğunu, çünkü ihtiras, taassup ve cehaletin Türkiye'de de harekete geçirildiğini, ayrıca rejimi yıkmaya yönelik hazırlanan harekete Nazilik teşkilatının da destek olduğunu öne sürmüştür. Yalman'ın ifade ettiğine göre, Almanya'da en ince tecrübeler sonucu oluşmuş yöntemler halkı zehirlemek için tatbik edilmiştir. Ancak İnönü tehlikeyi

⁷ *Vakit* gazetesinde Nihal Atsız'ın avukatı olarak İlhami Öner, Reha Oğuz Türkkkan'ın avukatı olarak Lami Yener isimleri verilmiştir. Türkkkan'ın avukatının adında bir harf yanlışlığı olma ihtimali mevcutsa da Atsız'ın avukatının ismi farklıdır.

görecik çok güzel bir nutukla bunu dile getirmiştir. Daha sonra uzun bir soruşturma devresine girilmiş, bu esnada meselenin zannedildiği kadar önemli olmadığını ileri sürenler olmuştur. Bunu söyleyenler ya bu cereyanlara meyledenler, ya memleket meselelerini önemsemeyenler ya da yüzeysel şekilde hüküm verenlerdir. Örfî İdare Komutanlığı'nın yayınladığı tebliğ ve tahkikat kararını berrak, vakarlı, saygı uyandıran ve dürüst olarak değerlendiren yazar, bu tebliğ ve tahkikat kararının tehlikenin büyüklüğü hakkında şüpheye yer bırakmadığını belirtmiştir. Kendisi mutaassıplar, harisler, cahiller ve gerilik taraftarlarının çok tehlikeli silahlarla harekete geçtiğini, terbiye müesseselerini ve gençliği gözüne kestirdiğini ileri sürmüştür. İrkçı ve Turancıların da hassas ve ateşli bir genci ifrata ve milli taassuba sürüklemenin kolay olduğunu fark ederek harekete geçtiğini, amaçlarına ulaşmalarına da az kaldığını dile getirmiştir. (Yalman 1944: 1, 3).

Duruşmalar 1945 yılının Ocak ayına kadar aralıklarla devam etmiştir. Ekim ayında Heybetullah (İdil) da yakalanmış, davası mevcut dava ile birleştirilmiştir (Yeni Sabah, 11 Ekim 1944: 2). Kasım ayının sonlarında ise sorgulamalar bitmiş, delillerin incelenmesine ve şahitlerin dinlenmesine başlanmıştır (Akşam, 22 Kasım 1944: 3). Delillerin incelenmesi ve şahitlerin dinlenmesi 1945 yılının Ocak ayı sonlarına kadar devam etmiştir (Cumhuriyet, 27 Ocak 1945: 5). 2 Şubat'ta ise savcı Kazım Alöç, iddianamesini okumuş ve sanıklarının savunmalarını yapmaları için duruşma ileri bir tarihe ertelenmiştir. Alöç hakimlere hitaben, bu davanın yeni bir rejim ve yeni bir nizam kurma davası olduğunu öne sürerek sözlerine başlamıştır. Devamla, sanıkların hepsinin ilim konusu olarak kitaplarda kalan ırk nazariyesinin ülkede uygulanması için faaliyette geçtiğini, bunu ilke olarak kabul edecek bir grubun başına geçerek hükümeti ele geçirmek, ırkdaşları ile birleşerek Atsız'ın deyimiyle cihanı fethetmek sevdasına kapıldıklarını ileri sürmüştür. İddianameye göre, sanıklar kendilerine Türkçüler adını vermiş, kendilerinden farklı gördüklerine de Atatürkçü demişlerdir. Onlara göre millet demek ırk demektir ve Türk ırkından olmayanlar acımadan tasfiye edilmelidir. Savcı, bu sakat fikirlerin Türk milletini parçalayarak intihara sürükleyeceğini ifade etmiştir. Tecrübe ve mantıktan mahrum olduğunu belirttiği sanıkların Turancılık fikrini ise şövalyelik, Donkişotluk ve muvazenesizlik olarak değerlendirmiştir. Sanıkların, dünyanın içine düştüğü buhranı fırsat bilerek faaliyetlerini arttırdığını, amaçlarını rejim davası şeklinde göstererek gençlerin milli duygularını istismar ettiklerini, böylece hükümet merkezi ve erkânına karşı gösteriler düzenlediklerini iddia etmiştir. Davanın fikrî boyutunun bu şekilde olduğunu belirterek daha sonra kanunî boyutunu açıklamıştır (Akşam, 3 Şubat 1945: 2). Ardından sanıklar için şu cezaları talep etmiştir (Ulus, 3 Şubat 1945: 2; Vakıf, 3 Şubat 1945: 5; Cumhuriyet, 3 Şubat 1945: 3):

- Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan, Cihat Savaşfer, ve Nurullah Barıman'ın gizli cemiyet kurmak suçuyla Türk Ceza Kanunu'nun 171. maddesinin 2. fıkrasına, fiilin ve kanunî takibatın başlamasından önce bu cemiyetten ayrılan Heybetullah İdil için aynı kanunun son fıkrasına dayanarak,
- Reha Oğuz Türkkan, Cihat Savaşfer, Muzaffer Eriş, Zeki Özgür, İsmet Tümtürk, Hikmet Tanyu ve Fehiman Altan'ın hükümeti darbe ile devirmek için faaliyette bulunmak suçuyla Türk Ceza Kanunu'nun 171. maddesinin 2. fıkrasına, Hamza Sadi Özbek, Yusuf Kadıgil ve Nurullah Barıman'ın fiilin ve kanunî takibatın başlamasından önce gizli cemiyetten ayrıldıkları için aynı kanunun 171. maddesinin son fıkrasına dayanarak,

- İzinsiz olarak Türkistan Birliği adına faaliyette bulunan Zeki Velidi Togan ve bu birliğe üye olan Hamza Sadi Özbek'in Türk Ceza Kanunu'nun 143. maddesine dayanarak,
- Devletin anayasa ile belirlenen vasıflarına muhalif propaganda yaptıkları için Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkkan, Cihat Savaşfer, Hamza Sadi Özbek, Nurullah Barıman, Muzaffer Eriş, Zeki Özgür, İsmet Tümtürk, Hikmet Tanyu, Hasan Ferit Cansever, Hüseyin Namık Orkun, Nihal Atsız, Nejdet Sançar, Orhan Şaik Gökyay ve Fazıl Hisarcıklı'nın Türk Ceza Kanunu'nun 142. maddesine, aynı fiili orduda siyasi makale yazarak işleyen Fethi Tevetoğlu'nun, propaganda ve telkinle işleyen Alparslan Türkeş'in ve bu fiili ordu mensuplarına karşı işleyen Nihal Atsız'ın Askeri Ceza Kanunu'nun 148. maddesine dayanarak,⁸
- Hükümet ve TBMM'nin manevi şahsiyetini alenen ve ağır bir şekilde tahkir ettiği için Nihal Atsız'ın Türk Ceza Kanunu'nun 159. maddesine dayanarak,
- Nümayiş tertip, tanzim ve tatbik ederek hükümet merkezinde dahilî ve haricî emniyeti ihlal ederek millî menfaatlere zarar verdikleri için Nihal Atsız, Cebbar Şenel ve Cemal Oğuz Öcal'ın Türk Ceza Kanunu'nun 161. maddesine dayanarak,
- Ayrıca; Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkkan ve Cihat Savaşfer'in Türk Ceza Kanunu'nun 31, 33, 69 ve 70. maddelerine, Zeki Velidi Togan, Nurullah Barıman, Zeki Özgür, İsmet Tümtürk, Hikmet Tanyu, Fehiman Altan ve Muzaffer Eriş'in aynı kanunun 31 ve 70. maddelerine, Hamza Sadi Özbek'in aynı kanunun 76. maddesine, Nihal Atsız, Cemal Oğuz Öcal ve Cebbar Şenel'in aynı kanunun 173. maddesine, Nurullah Barıman ve Zeki Özgür'ün Askeri Ceza Kanunu'nun 30. maddesine, Fethi Tevetoğlu ve Alparslan Türkeş'in aynı kanunun 32. maddesine, Fethi Tevetoğlu ve Alparslan Türkeş hariç bütün sanıkların Harç Tarife Kanunu'nun 50. maddesine dayanarak cezalandırılması ve nümayişlerle hiçbir ilgisi olmayan Sait Bilgiç'in beraati talep edilmiştir.

29 Mart'ta Irkçılık-Turancılık Davası'nın son duruşması yapılmış ve sanıklar hakkında verilen kararlar açıklanmıştır. Verilen kararlara göre 13 kişi beraat etmiş, geri kalanlar çeşitli hapis ve sürgün cezalarına çarptırılmıştır. Beraat edenler; Heybetullah İdil, Hamza Sadi Özbek, Muzaffer Eriş, Zeki Özgür, Yusuf Kadıgil, İsmet Tümtürk, Hikmet Tanyu, Fehiman Altan, Hasan Ferit Cansever, Hüseyin Namık Orkun, Orhan Şaik Gökyay, Fazıl Hisarcıklı, Sait Bilgiç'tir. Ceza alanlar ve aldıkları cezalar ise şöyledir:

Zeki Velidi Togan: Hükümeti devirmek için gizli cemiyet kurma suçu sebebiyle 10 yıl hapis, 4 yıl Adapazarı'nda sürgün cezası verilmiş, kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilerek kanunî ehliyetleri kısıtlanmıştır.

Reha Oğuz Türkkkan: Propaganda yapma ve gizli cemiyet kurma suçu sebebiyle 5 yıl 5 ay hapis, 2 yıl Diyarbakır'da sürgün cezasına çarptırılmış, kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilmiştir.

⁸ *Ulus* gazetesinde söz konusu kanunun maddesi olarak 142. madde verilmiştir. Ancak diğer gazetelerde 148. madde olarak geçmektedir.

Cihat Savaşfer ve Nurullah Barıman: Reha Oğuz Türkkkan ile aynı suç sebebiyle 4 yıl hapse 4 yıl kamu hizmetlerinden men edilmesine karar verilmiş, ayrıca Nurullah Barıman Kırşehir’de, Cihat Savaşfer Uşak’ta 1.5 yıl sürgün cezasına çarptırılmıştır.

Nejdet Sançar: Propaganda suçu sebebiyle 1 yıl 2 ay süreyle hapis cezası verilmiştir.

Alparslan Türkeş: Propaganda suçu sebebiyle 9 ay 10 gün hapis cezası verilmiştir.

Fethi Tevetoğlu: Siyasi yazı yazma sebebiyle 11 ay 20 gün hapis cezasına çarptırılmıştır.

Nihal Atsız: TBMM ve hükümetin manevi şahsiyetini tahkir, nümayiş ve teşvik suçlarından toplam 6.5 yıl hapse ve 3 yıl Adana’da sürgün cezasına çarptırılmış, kamu hizmetlerinden ömür boyu men edilerek kanunî ehliyetleri kısıtlanmıştır.

Cebbar Şenel ve Cemal Oğuz Öcal: Propaganda suçu sebebiyle 11 ay hapis cezasına çarptırılmışlardır (Son Posta, 30 Mart 1945: 1, 7; Tanin, 30 Mart 1945: 1, 4).

Davanın sonuçlanmasının ardından *Akşam* gazetesinde Necmeddin Sadak’ın davayla alakalı bir makalesi çıkmıştır. Sadak, meseleyle ilgilenmesinin davayla ilgisi olmadığını, Cumhuriyet kanunlarının uygun bulmadığı yollara saparak memlekete hizmet edecekleri bir çağda ağır cezalara çarptırılan her vatandaşa karşı ilk duygusunun derin bir acı olduğunu belirtmiştir. Ona göre, üzerinde durulacak nokta, bazı kişilerin işlediği suçlar değil bu vesileyle ferdi gösterilerine tanık olunan bir akımın derinlik derecesidir. Cumhuriyet kanunlarının zararlı görerek engel olduğu ya da cezalandırdığı fiil ve hareketler bunların kaynağı olan duygu ve düşüncelerin çok küçük bir kısmının açığa vurulmuş halidir. Bu duygu ve düşüncelerin yatıştırılması ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir.

Sadak’a göre, ırkçılığın tehlikesi bir yandan ilme dayanıyormuş gibi gözükerek cahilleri avlamasında, diğer yandan sadece bilgi halinde kalmayarak kuvvetli bir düşünce şeklinde ruhlarda yer etmesinde yatmaktadır. ırkçılık gibi akımlar milletin asilliğini karışmamış kanda aramakta ve kendilerine vatanseverliği temel almaktadır. Bu akımlara milliyetçilik gururunu okşadığı için inananların çok olduğunu öne süren yazar, yeni bir dünya görüşü ve felsefesine dayanma iddiasında olan bu gibi mezheplerin gücünün ilme uygunluktan değil mistik ve yarı dini özellikte olmalarından geldiğini öne sürmüştür. Ona göre, milletleri yaratan unsurlar arasında kan birliğinin hiçbir rolünün olmadığını, yani kandan gelen bir milletin yeryüzünden var olmadığını, ırk denilen unsurun bir zamanlar aristokratları savunmak için ileri sürüldüğünü, ancak 60 yıl önce iflas ettiğini anlatmak kolaydır. Hiçbir gerçeğe dayanmayan ırkçılığın ülke içindeki zararı milleti parçalayarak küçültmekten, ülke dışındaki tehlikesi de ırkdaş aramak bahanesi ile milleti emperyalist maceralara sürüklemektir (Sadak, 31 Mart 1945: 1).

4. Değişen Koşullar, Tabutluklar ve Davanın Son Aşaması

İstanbul Bir Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi’nin sanıklar hakkındaki kararı itiraz üzerine İstanbul İki Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi tarafından Ağustos 1946’da bozulmuş

ve sanıklar 26 Ekim 1946'da tahliye edilmiştir. Dava, 20 Ağustos 1946'da tekrar görülmeye başlanmış, 31 Mart 1947'de tüm sanıkların beraat etmesiyle sona ermiştir (Koçak, 2013: 313-314). Bu süreçte duruşmalarda pek çok kişi şahit olarak dinlenmiştir. Örneğin 10 Aralık 1946 tarihindeki duruşmada Anadolu Sigorta Kumpanyası İdare Meclisi Üyesi Suphi Soysallı, Yeşilköy Tohum Islah İstasyonu Müdürü Doktor Mirza Gökgöl, Ağızlık Ticarethanesi Sahibi Hacı Hadi İşan ve Hasan Ferit Cansever dinlenmiştir. Şahitlerden Mirza Gökgöl, 1920-1925 yılları arasında Almanya'da öğrenim görürken Zeki Velidi'yi tanıdığını, kendisini Türkçü ve milliyetçi biri olarak bildiğini belirtmiştir. Ona göre Zeki Velidi'nin amacı Rusya ve Çin idaresi altında yaşayan Türkistanlıların oluşturduğu büyük bir Türk birliği meydana getirmektir. İkilinin dostlukları II. Dünya Savaşı sırasında da devam etmiş, 1943 yılında bir gün Zeki Velidi yanında Ahmet Karadağlı ve eşi ile Mirza Gökgöl'ü evinde ziyaret etmişlerdir. Zeki Velidi bu ziyaret esnasında Mirza Gökgöl'e "*Almanya'da bulunan esir Türklerin durumları çok fenadır. İyi bakılmıyorlar. Çıplaktırlar. Hatta soğuktan yerleri kazıp içlerine giriyorlar. Birbirlerine sokulup ısınıyorlar. Yağmurlu ve karlı havalarda bu toprakların çökerek altında kalanların öldüğü de oluyor. Bunların yardımına koşmak lazımdır. Bunun için bir cemiyet kurmak istiyoruz. Hükümete müracaat edeceğiz. Eğer izin verilerse sizi de cemiyete almak istiyoruz!*" demiştir. Gökgöl de cemiyet kurulduğu takdirde gireceği karşılığını vermiştir. Şahitlerden bir diğeri Hasan Ferit ise, Zeki Velidi'nin kendisinden cemiyetin kurulması için gerekli iznin alınmasında İstanbul Valisi Lütfü Kırdar nezdinde aracılık etmesini istediğini söylemiştir. Kendisi de vali ile görüşmüş, vali bir nizamname müsveddesi hazırlayıp getirmelerini istemiştir. Bunun üzerine Zeki Velidi müsveddeyi hazırlayarak valiye götürmüşse de cemiyetin kurulmasına izin verilemeyeceği yanıtını almıştır (Tanin, 11 Aralık 1946: 3).

Davanın 24 Aralık'daki duruşmasında ise başta Lütfü Kırdar olmak üzere beş şahit dinlenmiştir. Vali, Alman-Rus savaşının devam ettiği ve Almanların ilerlediği sıralarda Hasan Ferit Cansever'in kendisine gelerek Zeki Velidi Togan ve iki arkadaşının bir yardım cemiyeti kuracağından ve kendisinden izin alacaklarından bahsetmiştir. Daha sonra kararlaştırılan gün Zeki Velidi, Ahmet Karoğlu ve bir kadın ile valinin huzuruna çıkarak Almanya'da zor durumda bulunan Türk ırkdaşlarına yardım etmek amacıyla bir cemiyet kurmak istediklerini söylemişlerdir. Vali de bu meselesinin politik mahiyette olduğunu belirterek meseleyi hükümete danışmıştır. Hükümet ise Türkistanlılara yardım etmek her ne kadar iyi bir fikir olsa da bunun diğer Türkler için kötü sonuçlar doğurabileceğini öne sürdüğü için vali cemiyetin kurulmasına müsaade etmemiştir. Ayrıca kendisine yapılan müracaatta İstanbul'daki Türkistanlılara yardım edileceğinden bahsedilmediğini ve söz konusu isimlerin gizli bir amaçlarının olduğunu sezinlemediğini ileri sürmüştür. Kırdar'dan sonra üniversite öğrencisi Ahmet Külahlı, Muharrem Ergin ve Mehmet Taylan dinlenmiş, üç isim de Necdet Sançar'ın üniversitede propaganda yaptığını görmediklerini belirtmişlerdir. Şahitlerin dinlenmesinin ardından mahkeme Zeki Velidi'nin Fevzi Çakmak, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Numan Menemencioğlu ve Memduh Şevket Esenal'ın dinlenmesi ve Nihal Atsız'ın kendilerine yapılan işkenceler için keşif yapılması talepleri reddetmiştir (Vatan, 25 Aralık 1946: 1, 3; Tanin, 25 Aralık 1946: 3).

Mahkeme kararında meselenin milliyetçi bir ideolojinin milliyetçi olmayan bir ideolojiye karşı ifadeden ibaret olduğu belirtilmiş, suç olmayan bir fikrin cemiyet haline gelmesinin de suç olmayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca Hikmet Tanyu'nun müracaatı üzerine Danıştay üç kişi hakkında yargılama kararı almış, Genelkurmay Başkanlığı da İstanbul Bir

Numaralı Sıkıyönetim Mahkemesi başkanı, üyeleri ve savcısı hakkında dava açılmasına karar vermiştir. Bunun sebebi işkence iddialarıdır (Koçak, 2013: 316-317).

İrkçılık-Turancılık davası sorgulamaları yapılırken hem İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nde hem de askeri cezaevinde sanıklar kötü koşullarda ve sağlıksız ortamlarda kalmışlar, şiddet görmüşler, zaman zaman “tabutluk” adı verilen, bir kişinin ancak ayakta durabileceği kadar büyüklükte çimentodan yapılmış hücrelere konulmuşlardır. Hatta sanıklar diz kapakları ve dirseklerinden bu tabutluklara sıkı sıkı bağlanmışlar ve başlarının üstünde beş yüzer mumluk üç ampül yakılmıştır (Bakiler, 2010: 68-69). Sanıklar arasında yer alan Alparslan Türkeş de tutukluların birbirinden korkunç işkenceler ile inletildiğini belirtmiştir (Türkeş, 1972: 57). Yine sanıklardan Reha Oğuz Türkkkan ise tabutlukta uğradığı işkenceyi şöyle anlatmıştır:

“...Tekrar koridordan geçtik, camlı kapıyı aşarak nezarethane kısmına girdik. Hemen oracıkta durduk. Karşımızdaki beton duvarda yan yana dolap kapağı gibi iki kapı duruyordu. Polis memuru birini açtı ve yardıma gelen iki resmi polisin elbirliğiyle beni açılan insan boyundan biraz daha yüksek deliğe ite kaka soktu. Duvarlardan sarkan iki halka bileklerime geçirildi, zincir gerilerek ayaklarım yerden bir karış kesildi ve birden tepemde muazzam bir ışık parladı, arkasından kapı veya kapak kapandı.

Mahut Tabutlukla teşerrüf etmiştim...

...İki kolumla tavandan sarktığım için ve ayaklarım da yere değmediğinden, tetkikimi ancak başımı sağa sola çevirmek suretiyle yapabiliyordum. Bedenimi taşıyan kelepçeler de bileğimi çok acıtmaya başlamıştı.

Tabutluğun dikine uzunluğu, benim gibi orta boylu bir insanın uzanmış kolları ile ulaşabileceği kadardı –biraz daha fazla- çünkü ayaklarım yerden bir karış kadar yukarıda sallandığına göre, hesaba bir karış daha ilave edebilirsiniz. Genişlik ve enlilik ölçülerine gelince, “tabutluk” tabirinin de ifade ettiği şekilde, dikine oturtulmuş uzun bir tabutun ebadından farksızdı; benim gibi zayıfça bir insan ancak sığabiliyordu...” (Türkkkan, 2011: 142-143).

Sirkeci'deki meşhur Sansaryan Hanı'nda bulunan tabutluklarda sadece Reha Oğuz Türkkkan işkence görmemiştir. Nihal Atsız'ın aktardığına göre, Türkkkan haricinde Hikmet Tanyu, Osman Yüksel Serdengeçti, Orhan Şaik Gökyay ve Hamza Sadi Özbek de tabutlukta işkenceye maruz kalmış, Külahlıoğlu Mehmet falakaya yatırılmış, Nejdet Sançar penceresi ya da hava deliği olmayan bir hücrede 22 gün kalmış, Zeki Velidi Togan üç gün aç bırakılmış, kendisi ise yerin beş metre altında küflü ve rutubetli havası olan adeta bir mezarda kalmıştır.⁹ Atsız ayrıca bu işkenceler için Savcı Kazım Alöç'ü suçlamıştır (Mumcu, 1993: 83-84). Kazım Alöç ile beraber sorgulamalarda İstanbul Emniyet Müdürü Ahmet Demir ile Ankara'dan görevlendirilen Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Kâmuran Çuhruk da bulunmuştur. Bu iki isim sanıklara işkence ettikleri, özellikle sanıkları tabutluklara koydukları gerekçesiyle halk tarafından “Tabutluk Kahramanları” olarak anılmaya başlanmıştır (Goloğlu, 1974: 253).

⁹ Sansaryan Hanı'ndaki bu işkenceler sadece Türkçülerle sınırlı kalmamış, solcularda çeşitli vesilelerle işkencelere maruz kalmıştır. Sansaryan Hanı ve tabutluklar ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Rıfat N. Bali, *Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü*, Libra Kitap, İstanbul, 2011.

Kazım Alöç 1967 yılında gazetede tefrika halinde yayınladığı anılarında Irkçılık-Turancılık davası ve tabutluklardan bahsetmiştir. Şüphesiz tek parti rejimi ve onun sıkıyönetiminin savcısı olması nedeniyle anıları inkâr, savunma ve suçlama üzerine inşa edilmiştir. Alöç, sanıkların birbirleriyle iletişim kurmalarına engel olabilmek için ayrı ayrı hücrelere konulduğunu, ancak sorgular başlayınca kendi kendine gizli cemiyetler uyduran Reha Oğuz Türkkan'ın bunların ortaya çıkmasından korkarak yan hücredeki arkadaşı ile mors alfabesi aracılığıyla iletişim kurduğunu öne sürmüştür. Bunun fark edilmesi üzerine tahkikatın selameti açısından Türkkan Birinci Şube Müdürlüğü'nün makam odasının karşısında denk gelen koridorun sonundaki küçük nezarete nakledilmiştir. Yüksekliği 2.5 metre, genişliği 1 metre olan bu hücrede sadece oturulabildiğini belirten Alöç, yalnızca bir gün için o da 3-4 saatliğine Türkkan'ın buraya konulduğunu belirtmiştir. Dava sanıklarını faşist yöntemleri ustalıklı uygulayan kişiler olarak tanımlamış, ülke için zararlı olan ırkçılık ve Turancılık hareketlerini gizlemek ve halkın merhamet ve dikkatini başka tarafa yönlendirmek için bu hücreye tabutluk adını verdiklerini iddia etmiştir (Alöç, 24 Mayıs 1967: 5). Ancak Alöç, birbirine zıt görüşleri savunan, hatta düşmanlık dahi besleyen Türkçü-milliyetçi kesim ile solcuların belki de sadece tabutlukların varlığı ve yaşadıkları konusunda aynı fikirde olduğunu göz ardı etmiştir.

Sonraki süreçte Irkçılık-Turancılık Davası 1950 Genel Seçimleri'nde muhalefet tarafından propaganda aracı olarak kullanılmıştır (Sefercioğlu, 2009: 29; Darendelioğlu, 1976: 134). Bu dava Türkçü-milliyetçi grupların kendilerini muhalif ve militan olarak görmelerinde bir dönüm noktası olmuş, sanıkların maruz kaldıkları işkence Türkçü-milliyetçi hareketin mitolojisinin yanı sıra Türkeş'in de bir "dava adamı/lider" olarak ön plana çıkmasına yol açmıştır. Tanıl Bora'ya göre, Türkeş'in Irkçılık-Turancılık Davası ile ilgili düşünceleri ise Türkçülüğün kendisine görev edindiği misyonu ve tek parti yönetiminin sorumsuz yaklaşımının milli kimlik oluşturulmasında yarattığı boşluğu doldurma hevesini özetler niteliktedir. Türkeş, bu "düzmece" davanın genç nesillerin geçmişleriyle gurur duyarak yetişmelerine engel olduğunu, gençlerin milletlerinin büyüklüğünü ruhlarında yeterli şekilde kutsallaştıramadığını, ülkede kozmopolitlik, züppelik ve komünizmin rahatça kendisine alan bularak onları yozlaştırdığını öne sürmüştür (Bora, 2008: 687).

Sonuç

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin takip ettiği dış politika iç politikayı da net bir biçimde şekillendirmiştir. Bunun en iyi örneklerinden biri Irkçılık-Turancılık Davası olmuştur. Zira Almanların savaşı kaybedeceği ve Rusların kazanacağı anlaşılmaya başlandı içeride Türkçü-Turancı kesim üzerindeki baskı arttırılmıştır. Bu baskı Sabahattin Ali-Nihal Atsız arasındaki dava ile gün yüzüne çıkmış, bu dava sürecinde yaşananlar Irkçılık-Turancılık Davası'nı hazırlamıştır. Dönem, tek parti dönemi olması sebebiyle İnönü'nün mutlak hakimi olduğu yıllardır. Nitekim davanın fitili de İnönü'nün 19 Mayıs 1944 yılındaki nutkunda Türkçü-Turancı kesimi hedef göstermesiyle ateşlenmiştir.

Özellikle Sabahattin Ali-Nihal Atsız davasına basının ilgisi ve kaleme alınan makalelerin 3 Mayıs nümayişlerinden sonra artması göz önüne alındığında Irkçılık-Turancılık Davası için aynı şeyleri söylemek pek mümkün değildir. Zira gazeteler, davanın ilk duruşmasını ve bu duruşmada okunan iddianamenin tamamını ve karar duruşmasını ayrıntılı olarak aktarmış, ancak davanın diğer duruşmalarını (sorgulama, delillerin incelenmesi ve

şahitlerin dinlenmesi süreçlerini) çok kısa haberlerle, detay vermeden geçmiştir. Daha da ilgi çekici olanı, yine Sabahattin Ali-Nihal Atsız davası ile kıyaslandığında aynı zamanda bazıları milletvekili olan gazete yazarlarının dava başlamadan önce konuyla ilgili daha fazla yazı kaleme alıp, dava esnasında ya da sonrasında çok daha az yazı kaleme almasıdır. Gazetelerin davaya yaklaşımını ve takındığı tutumu ise bu makalelerden ve haber başlıklarından görmek mümkündür. Zaten gazetelerin o dönem için iktidarın görüşünden farklı bir görüş beyan etme şansı yoktur. Nitekim, Ahmet Emin Yalman 21 Mayıs 1944 tarihli yazısında, yaşananların olaylara eleştirel bakmayı ve özgür düşünmeyi öğretmesi gerektiğini savunurken o dönemin koşullarında iktidarın izin verdiği ölçüde eleştirel bakılabileceğini, yani aslında eleştiri yapılamayacağını, özgür düşünmenin ise bütün sınırlarını tek partinin çizdiği bir özgürlük olduğunu görmezden gelmiştir.

Dava sürecince sanıkların oldukça kötü koşullara ve çeşitli işkencelere maruz kalmaları davanın yakın dönem Türk siyasi tarihinin akılda kalıcı olayları arasında yerini almasının bir diğer sebebidir. Dava sonucunda özellikle Zeki Velidi Togan, Reha Oğuz Türkkan ve Nihal Atsız'a ağır cezalar verildiği görülmüştür. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi uluslararası ilişkiler bu davanın seyrini ve sonuçlarını etkilemiştir. Çünkü sonraki süreçte davaya yapılan itiraz sonucu tüm sanıklar serbest bırakılarak suçsuz bulunmuştur. Beraat gerekçesinde meselenin milliyetçi bir ideolojinin milliyetçi olmayan bir ideolojiye karşı çıkmaktan ibaret olduğunun, bununla ilgili cemiyet kurmanın da suç olmadığı belirtilmesi akla bir yılda değişenin ne olduğu sorusunu getirmektedir. Bu kararın Sovyetler ile ilişkilerin bozulduğu, Amerika ile yakınlaştığı ve çok partili sisteme geçildiği bir dönemde verilmesi dikkat çekicidir. Dolayısıyla davanın savcının iddia ettikleriyle bağdaşmadığını ve davada siyasi kaygılarla hareket edildiğini söylemek mümkündür.

1940'lı yıllardaki siyasi davaların -Sabahattin Ali-Nihat Atsız Davası'ndan sonraki ayağı olan Irkçılık-Turancılık Davası'nı Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davası takip etmiştir. Bu davaların bir bütünün parçaları olduğunun göstergesi, Irkçılık-Turancılık Davası'nın kararının açıklanmasıyla Hasan Âli Yücel-Kenan Öner Davası'nın başlaması arasındaki zaman yakınlığının Sabahattin Ali-Nihat Atsız Davası'nın karara bağlanması ile Irkçılık-Turancılık Davası'nın başladığı süre yakınlığına benzemesidir.

KAYNAKLAR

A. Kitaplar ve Makaleler

Bakiler, Y. B. (2010). *1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davasında Sorgulamalar Savunmalar*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul.

Bali, R. N. (2011). *Tabutluklar, Sansaryan Han ve İki Emniyet Müdürü*, Libra Kitap, İstanbul.

Bora, T. (2008). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cilt 4 Milliyetçilik*, (Ed. Tanıl Boral ve Murat Gültekingil), s. 686-695, İletişim Yayınları, İstanbul.

Darendelioğlu, İ. (1976). *Büyük Kavga*, Oymak Yayınları, İstanbul.

Darendelioğlu, İ. (1977). *Türkiye’de Milliyetçilik Hareketleri*, Toker Yayınları, İstanbul.

Goloğlu, M. (1974). *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Kalite Matbaası, Ankara.

İpek, G. (2013). “Basında Sabahattin Ali-Nihal Atsız Davası”, *Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 55, ss. 272-287.

Koçak, C. (2013). *Rejim Krizi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Mumcu, U. (1993). *40’ların Cadı Kazanı*, Tekin Yayınevi, Ankara.

Müftüoğlu, M. (1974). *Çankaya’da Kâbus*, Yağmur Yayınevi, İstanbul.

Sefercioğlu, N. (2009). *3 Mayıs 1944 ve Türkçülük Davası*, Türk Ocakları Ankara Şubesi Yayınları, Ankara.

Toker, M. (1990). *Tek Partiden Çok Partiye 1944-1950*, Bilgi Yayınevi, Ankara.

Türkeş, A. (1972). *1944 Milliyetçilik Olayı*, Kutluğ Yayınları, İstanbul.

Türkkan, R. O. (2011). *Arayan Adam Cilt II*, Pozitif Yayınları, İstanbul.

Yılmaz, Y. (2016). *1944-1945 Irkçılık-Turancılık Davası Tefrikanı*, Umay Kitap, İstanbul.

B. Gazeteler

Alöç, K. (1967, 1 Mayıs). “Ordu’da Tasfiye Fikrini Ortaya İlk Defa Alparslan Türkeş Attı”, *Yeni Gazete*.

Alöç, K. (1967, 24 Mayıs). “Tabutluk heyulası için, İçişleri Bakanı hâtıratına ne yazmıştı?”, *Yeni Gazete*.

Atay, F. R. (1944, 21 Mayıs). “Cumhurreisimizin Nutku”, *Ulus*.

“Ankara nümayişleri nasıl hazırlandı? Nihal Atsız’ın sözleri” (1944, 10 Eylül). *Akşam*.

“Dün Vali Lûtfi Kırdar şahit olarak dinlendi” (1946, 25 Aralık). *Tanin*.

“Gizli bir teşkilat meydana çıkarıldı” (1944, 19 Mayıs). *Akşam*.

“İrkçî ve Turancıların duruşmasına başlandı” (1944, 8 Eylül). *Tasvirî Efkar*.

“İrkçılar hakkında dün karar verildi” (1945, 30 Mart). *Son Posta*.

“İrkçılar hakkında Sıkı yönetim mahkemesi kararını verdi” (1945, 30 Mart). *Tanin*.

“İrkçılar hakkındaki iddianame” (1945, 3 Şubat). *Cumhuriyet*.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 67 Mayıs-Haziran 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

- “İrkçuların davası son safhasında” (1945, 3 Şubat). *Ulus*.
- “İrkçuların Muhakemesi” (1945, 3 Şubat). *Akşam*.
- “İrkçuların muhakemesi” (1945, 3 Şubat). *Vakit*.
- “İrkçuların muhakemesi sona erdi” (1945, 27 Ocak). *Cumhuriyet*.
- “İrkçuların muhakemesi” (1946, 25 Aralık). *Vatan*.
- “İrkçilik maznunlarının sorguları bitti” (1944, 22 Kasım). *Akşam*.
- “İrkçilik tahrikçileri hesap veriyor” (1944, 8 Eylül). *Tanin*.
- “İrkçilik ve Turancılık” (1944, 8 Eylül). *Ulus*.
- “İrkçilik ve Turancılık hareketinin iç yüzü” (1944, 12 Eylül). *Ulus*.
- “İrkçilik ve Turancılık tahrikçileri” (1944, 8 Eylül). *Son Telgraf*.
- “İrkçilik ve Turancılık tahrikçileri hakkında son tahkikat kararının tamamı” (1944, 9 Eylül). *Son Telgraf*.
- “İddianamede ismi geçen diğer suçlular” (1944, 16 Eylül). *Son Posta*.
- “İsmet İnönünün Türk gençliğine tarihi nutku” (1944, 20 Mayıs), *Akşam*.
- “Muhtelif suçlular hakkında tatbiki istenilen maddeler” (1944, 14 Eylül). *Akşam*.
- “Nihal Atsız’a Yazılan Mektuplarda Ne Deniyor?” (1944, 11 Eylül). *Akşam*.
- “Tahkikat evrakının en son kısımları” (1944, 9 Eylül). *Yeni Sabah*.
- “Turancılar” (1944, 11 Ekim). *Yeni Sabah*.
- “Turancılar dâvasına dün devam edildi” (1946, 11 Aralık). *Tanin*.
- “Turancılar Hakkında Resmi Tebliğ Ve İddianamenin Tam Metni” (1944, 8 Eylül). *Vatan*.
- “Turancılar hakkındaki son tahkikat kararname” (1944, 9 Eylül). *Vakit*.
- “Turancılar hakkındaki son tahkikat kararname” (1944, 10 Eylül). *Vakit*.
- “Turancıların bugünkü muhakemeleri” (1944, 11 Eylül). *Son Posta*.
- “Turancıların dünkü muhakemesi” (1944, 8 Eylül). *Cumhuriyet*.
- “Turancıların muhakemesi” (1944, 8 Eylül). *Yeni Sabah*.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 67 Mayıs-Haziran 2018

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

“Turancıların muhakemesi” (1944, 10 Eylül). *Cumhuriyet*.

“Turancıların muhakemesi” (1944, 11 Eylül). *Vatan*.

“Turancıların muhakemesi dün başladı” (1944, 12 Eylül). *Vakit*.

“Turancıların muhakemesine dün başlandı” (1944, 8 Eylül). *Vakit*.

“Turancılık” (1944, 25 Mayıs). *Akşam*.

“Türk Gençliğini istismar edenler” (1944, 19 Mayıs). *Tanin*.

Sadak, N. (1945, 31 Mart). “İrkçilik inanı ve saf kan araştırması bir milleti nereye götürür?”, *Akşam*.

Yalçın, H. C. (1944, 20 Mayıs). “Milli Şefin Gençliğe Hitabesi”, *Tanin*.

Yalman, A. E. (1944, 20 Mayıs). “Geçmiş Olsun”, *Vatan*.

Yalman, A. E. (1944, 9 Eylül). “Rejimin geçirdiği ciddi tehlike”, *Vatan*.

Yalman, A. E. (1944, 21 Mayıs). “Şifa Müjdesi”, *Vatan*.